ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ АНЬАНАЛАР ВА УРФ ОДАТЛАР

Умида Равшановна Ниязова
Наманган вилояти тарихи ва маданияти
давлат музейи сектор мудири

Аннотация: *Ушбу мақолада Ўзбекистонда шаклланган миллий анъаналар ва урф-одатларнинг тарихи, мазмуни ва жамият ҳаётидаги аҳамияти ёритилган. Миллий қадриятларнинг вужудга келишида тарихий жараёнлар, хусусан Ипак йўли орқали юзага келган маданий алоқаларнинг ўрни таҳлил қилинган. Шунингдек, оила, маҳалла, тўй ва маросимлар, байрамлар, миллий либослар, таомлар ҳамда халқ оғзаки ижоди орқали ўзбек халқининг маънавий мероси ва ўзига хос жиҳатлари очиб берилган.*

Калит сўзлар: *миллий анъаналар, урф-одатлар, Наврўз, маҳалла, халқ ҳунармадчилиги.*

Abstract: *This article explores the history, essence, and social significance of the national traditions and customs formed in Uzbekistan. It analyzes the role of historical processes, particularly the cultural exchanges facilitated by the Silk Road, in the emergence of national values. Furthermore, the spiritual heritage and unique characteristics of the Uzbek people are revealed through a detailed look at family, mahalla, weddings and rituals, holidays, national costumes, cuisine, and folklore.*

Keywords: *national traditions, customs, Navruz, mahalla, folk craftsmanship.*

Аннотация: *В данной статье освещаются история, сущность и значение национальных традиций и обычаев, сформировавшихся в Узбекистане, в жизни общества. Анализируется роль исторических*

процессов в возникновении национальных ценностей, в частности, культурных связей, возникших благодаря Великому шелковому пути. Также через призму семьи, махалли, свадеб и обрядов, праздников, национальных костюмов, блюд и устного народного творчества раскрываются духовное наследие и уникальные особенности узбекского народа.

Ключевые слова: *национальные традиции, обычаи, Навруз, махалла, народное ремесленничество.*

Ўзбекистон қадимий цивилизациялар шаклланган, бой тарихи ва юксак маданиятига эга бўлган заминлардан бири ҳисобланади. Бу юртда яшаб келаётган халқлар асрлар давомида ўзига хос миллий анъаналар ва урф-одатларни яратган ва уларни авлоддан-авлодга етказиб келмоқда. Миллий анъаналар халқнинг турмуш тарзи, маънавий дунёси, ахлоқий қарашлари ва дунёқарашини ўзида мужассам этган бўлиб, жамият ҳаётида муҳим ўрин тутади. Уларнинг шаклланишида тарихий жараёнлар, турли маданиятлар таъсири ва халқнинг ҳаётий тажрибаси катта аҳамиятга эга бўлган. Марказий Осиё ҳудуди қадимдан турли халқлар ва маданиятлар кесишган нуқта бўлиб келган. Айниқса, Ипак йўли орқали амалга оширилган савдо ва маданий алоқалар бу ерда яшаган халқларнинг урф-одатлари ва анъаналарининг бойишига хизмат қилган. Турли халқлар ўртасидаги мулоқот, тажриба алмашиш ва ҳамкорлик натижасида миллий маданият янада ранг-баранг ва бой тус олган. Шу билан бирга, ислом динининг кириб келиши ва кенг тарқалиши ҳам халқ ҳаётига, ахлоқий меъёрларига ва анъаналарига чуқур таъсир кўрсатган. Бу таъсир инсонлар ўртасидаги муносабатларда, одоб-ахлоқда, меҳр-шафқат ва ўзаро ҳурмат каби қадриятларда яққол намоён бўлади.

Ўзбек жамиятида оила энг муқаддас ва устувор қадриятлардан бири ҳисобланади. Оила нафақат инсоннинг туғилиб ўсадиган муҳити, балки

тарбия, одоб ва қадриятлар шаклланадиган асосий маскандир. Катталарга ҳурмат, кичикларга меҳр кўрсатиш, ота-она розилигини олиш каби тушунчалар ҳар бир инсон учун муҳим ахлоқий меъёр сифатида қаралади. Оиладаги ўзаро ҳурмат ва меҳр-оқибат жамият барқарорлигининг асосий омилларидан бири ҳисобланади.

Шу жиҳатдан, ўзбек оилаларида фарзанд тарбиясига алоҳида эътибор берилади, уларга миллий қадриятлар ва урф-одатлар болаликдан сингдирилади.

Ўзбекистонда турли маросимлар ва тўйлар ҳам миллий анъаналарнинг муҳим қисми ҳисобланади. Никоҳ тўйлари, бешик тўйи, суннат тўйи каби маросимлар инсон ҳаётининг муҳим босқичларини нишонлаш билан бирга, халқнинг маънавий қадриятларини ҳам намоён этади. Бу маросимларда қариндош-уруғлар, қўни-қўшнилар ва дўстлар бир жойга жам бўлиб, ўзаро меҳр-оқибат ва бирдамликни кучайтирадилар. Айниқса, никоҳ маросимлари икки ёшнинг ҳаётида янги босқич бошланишини англатади ва у миллий урф-одатлар асосида ўтказилади.

Байрамлар ҳам ўзбек халқининг маданий ҳаётида алоҳида ўрин тутади. Улар инсонларни бирлаштиради, улар орасида меҳр-оқибат ва дўстлик ришталарини мустаҳкамлайди. Наврўз байрами бунинг яққол мисолидир. У табиатнинг уйғониши, янги ҳаётнинг бошланиши ва янгиланиш рамзи сифатида нишонланади. Бу байрамда одамлар бир-бирини табриклаб, яхши ниятлар билдиришади, сумалак тайёрлаш, халқ ўйинлари ва турли маданий тадбирлар ўтказиш орқали байрамни нишонлашади. Шунингдек, диний байрамлар — Рамазон ҳайити ва Қурбон ҳайити ҳам халқ ҳаётида муҳим аҳамиятга эга бўлиб, бу кунларда инсонлар бир-бирига яхшилик қилиш, эҳтиёжмандларга ёрдам беришга алоҳида эътибор қаратадилар.

Ўзбекистонда миллий анъаналар ва урф-одатлар фақатгина маросимлар ёки байрамлар билан чекланиб қолмайди, балки инсоннинг кундалик ҳаёти, муомаласи ва ҳатто фикрлаш тарзида ҳам намоён бўлади. Бу анъаналар одамларни бир-бирига яқинлаштиради, жамиятда ўзаро ҳурмат ва ишонч муҳитини шакллантиради. Шу жиҳатдан қараганда, миллий қадриятлар нафақат ўтмиш мероси, балки бугунги ҳаётнинг ҳам ажралмас қисми ҳисобланади.

Миллий анъаналарнинг яна бир муҳим жиҳати — ҳурмат ва одоб-ахлоқ меъёрларидир. Катталар билан саломлашиш, уларга жой бериш, суҳбатда ҳурмат сақлаш каби қоидалар болаликдан ўргатилади. Бу одоб қоидалари инсоннинг маънавий камолоти ва жамиятдаги ўрнини белгилашда муҳим аҳамиятга эга. Замонавий даврда ҳам миллий анъаналар ўз аҳамиятини йўқотмаган. Аксинча, улар янги шароитларда янги мазмун билан бойиб бормоқда. Масалан, байрамлар ва маросимлар замонавий шаклда ўтказилаётган бўлса-да, уларнинг мазмуни ва моҳияти сақланиб қолмоқда. Ёш авлод миллий либосларга, урф-одатларга ва анъаналарга қизиқиш билдирмоқда, бу эса миллий ўзликни сақлашда муҳим аҳамиятга эга.

Бугунги глобаллашув жараёнида турли маданиятлар ўзаро таъсирда бўлиб, баъзан миллий қадриятларга таҳдид солиши мумкин. Шунинг учун миллий анъаналарни асраш, уларни тарғиб қилиш ва ёш авлодга етказиш муҳим вазифалардан бири ҳисобланади.

Бугунги кунда асрлар мобайнида шаклланган, авлоддан авлодга бебаҳо мерос сифатида ўтиб келаётган миллий анъаналар билан бирга Мустақиллик, Наврўз, Ўқитувчилар ва мураббийлар, Хотира ва қадрлаш куни каби байрам ва маросимларимиздан жамият ҳаётига замонавий маъно-мазмун бахш этиш йўлида оқилона фойдаланилмоқда. Миллий анъаналаримизни ўрганиш, тарғиб этиш билан бир қаторда, тўй-маъракаларни, уларнинг таркибий қисми бўлган одат ва удумларни

ихчамлаштириш, бу борада исрофгарчилик ва дабдабабозликка йўл қўймасликка алоҳида эътибор қаратилмоқда. Кишилар қалбига ишонч руҳини бахш этишга хизмат қиладиган миллий анъаналар аждодларимизнинг бебаҳо мероси ва умумбашарий қадриятларга таяниши, ёшларни комил инсон қилиб тарбиялашга ундаши, мамлакатимизнинг дунё ҳамжамиятига интеграциялашувини таъминлашга ёрдам берадиган маънавий омилга айланишига ҳаракат қилинмоқда. Миллий анъаналар сабр-тоқат, меҳр-оқибат, андиша, урф-одатларга ҳурмат, яхшиларга эргашиш, ёмондан қочиш каби халқимиз фазилатларининг янада сайқал топишига хизмат қилмоқда.

Шу тариқа, асрлар мобайнида шаклланган, авлоддан авлодга ўтиб келаётган миллий анъаналаримиз мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг муҳим омилига айланди ва миллий ғоя билан уйғунлашиб, бунёдкорлик ва яратувчанлик ишларига хизмат қилмоқда.

Хулоса сифатида айтиш мумкинки, миллий анъаналар ва урф-одатлар — бу халқнинг маънавий бойлиги, унинг тарихи ва келажагини боғлаб турувчи муҳим омилдир. Уларни асраб-авайлаш, ривожлантириш ва келажак авлодга етказиш ҳар бир инсоннинг бурчи ҳисобланади. Ана шундагина миллат ўзлигини сақлаб қолади ва барқарор тараққиётга эришади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР

1. Ўзбекистон тарихи. - Тошкент: Ўқитувчи нашриёти.
2. Ўзбек халқи этнографияси. - Тошкент: Фан нашриёти.
3. Ўзбекистон Миллий энциклопедияси. - Тошкент.
4. Миллий аньаналар ва урф-одатлар. - Тошкент.
5. Маьнавият асослари. - Тошкент.
6. ЮНЕСКО материаллари.
7. Интернет манбалари (илмий ва таьлимий сайтлар).